

OMUL ÎN RAPORT CU MEDIUL NATURAL ȘI SOCIAL

Eugenia Zaharia

În istoria omenirii drumul principal spre civilizație l-a avut religia în general și în principal creștinismul. Antichitatea, înțelegând pentru Europa lumea greco-romană (cu tot ce s-a filtrat din lumea civilizației orientale), purtat întâi în jurul Mediteranei și apoi mai departe, în interiorul continentului, primele elemente de cultură și civilizație; a stabilit granițele unui stat organizat, bine administrat, o unitate, prin romanizare, mai ales, în jurul Mediteranei. Această perioadă poate fi considerată ca începutul civilizației europene propriu-zise. Odată cu răspândirea creștinismului începe cu adevărat dezvoltarea, constituirea civilizației europene continentale, creștinismul depășind teritorial și ca orientare (ideologic) frontierele Imperiului Roman. Evident, manifestările primitive, prejudecăți au continuat să se manifeste, dar spiritual, mintea, concepția creștină a fost determinantă pentru evoluția societății în dezvoltare. Din acest spirit, din această concepție a rezultat cristalizarea civilizației întregului continent european. Avem în vedere elementele caracteristice unui nivel de civilizație creștin, care corespunde unui nivel ridicat, urban, al artei, tehnicii și al științei. Aș menționa ca exemple prima Renaștere a Europei, care aparține Bizanțului creștin (sec. X-XI), apoi Italiei și Europei întregi, renaștere în care sunt implicate toate procesele dezvoltării statelor cu organizare urbană din perioada timpurie și mai avansată a Evului Mediu.

În acel moment biserica și-a luat rolul de principal judecător, rol pe care și l-a păstrat și de-a lungul Evului Mediu și ale epocilor modernă și contemporană, sub forma jurământului (de credință) în fața instanței de judecată. De la biserică acest rol a fost preluat de stat prin justiția constituită, organizată, biserica rămânând în continuare, până azi, stâlpul de rezistență moral al civilizației.

Istoria omenirii se identifică cu istoria culturii și a civilizației, foarte importante aspecte, pentru că acestea ne aduc mărturia progresului constant făcut de umanitate pentru cunoașterea manifestărilor, a activităților legate de viața în natură și societate, care de la o anumită dată țin de cele mai creștine și avansate realizări ale existenței noastre; omenirea a trecut însă periodic, în sensul de repetare, prin etape de barbarie și obscurantism, de superstiții și fanatism, de ignoranță, uitând de fiecare dată că omenirea traversase acel stadiu și ajunsese la o înțelegere mai luminată, mai aproape de creștinism. Sunt de amintit practicarea unor enorme greșeli de judecată și încercări de oprire a unor „greșeli”; de oprire a continuării unui anume mod, concepție de viață, prin sacrificarea tocmai a ființei umane. Ne referim la acele situații din istoria omenirii privind sacrificiile umane, torturi, mutilări, arderi pe rug, privare de libertate, a conștiinței etc.

Dreptul, în înțeles juridic, nu s-a putut constitui fără a se ține seama de psihologia patologică. Istoria justiției, a modului în care societate a înțeles să procedeze, să trateze individul care a încălcat cutuma sau legea scrisă, s-ar putea clasifica astfel:

- 1) Cel lezat pedepsește singur, ca o acțiune personală de răzbunare, de a-și

recâștiga, redobândi pierderea.

2) Sacrificiul de iertare – sacrificarea celui vinovat de jicnirea unei divinități (și cazul lui Isus Christos în raport cu legea ebraică și înlocuirea, acestui mod de a proceda, de către Domnul Isus cu spovedania – pocăința și nerepetarea greșelii).

3) Privarea de libertate – acțiune prin care un individ periculos societății este făcut inofensiv.

4) Pedepsa este aplicată de stat – prin organul justiției, conform legii acceptată de societate și în raport cu delictul comis¹.

Primele trei etape oglindesc modul în care societatea respectivă, atitudinea pe care o ia pentru pedepsirea unei încălcări a regulii folosite în respectiva comunitate. Pedepsa este în raport cu ofensa adusă divinității. Acest ultim aspect s-a perpetuat mult în Evul Mediu (activitatea Inchiziției și altor forme de Justiție eclesiastică sau socială). După cum reiese din Legislația orientală și ebraică; dar și la greci, romani sau germani, concepția juridică a acestora nu depășea acest stadiu. Nimeni nu se ocupa de partea spirituală – minte, suflet, voință – starea în care se găsea cel vinovat.

Atenția asupra stării mintale a învinuitului este târzie în aplicarea pedepsei și o datorăm medicinii. Un început există totuși, atât în Legislația orientală, la evrei, cât și la greci și romani; un pas foarte important a fost judecarea faptei făcute: intenționat, din neglijență sau întâmplător. Cam la acest stadiu se afla justiția la data apariției creștinismului. Odată cu răspândirea religiei creștine, apare din ce în ce mai evidentă preocuparea despre starea sănătății individului implicat și separarea unor fapte ca delict sociale, publice.

Altfel spus este de precizat, de subliniat, că odată cu apariția religiei creștine, femeia nu mai este considerată *res*. Capul familiei nu mai avea dreptul de viață și de moarte asupra membrilor casei, a familiei sale. Pedepsa va fi aplicată de Justiție, din care nu va lipsi Biserica, elementul creștin. Un moment foarte important în evoluția concepției juridice a fost marcat de Legislația lui Justinian, în care, printre altele, pedeapsa se aplica în raport cu vârsta: până la 7 ani, la 14 ani, la 25 de ani. Se ținea seama de starea mintală și chiar se cerceta dacă actul condamnat a fost făcut în stare lucidă, conștientă, cu voință, adică intenționat. Creștinismului îi datorăm în întregime acțiunea, spiritul pentru dezvoltarea conștiinței morale a omului – pentru a înlocui aplicarea pedepsei identice cu actul comis sau prin despăgubirea materială – sancționarea aplicată de un organ special (străin și de infractor și de cel lovit sau păgubit), care ține seama și de alte aspecte determinante în actul comis².

Mă opresc aici cu această expunere cu rol de introducere în istoria orală și a justiției creștine, pentru a depăși perioadele de cruzime și sălbăcie ale Evului Mediu creștin, ale epocilor moderne și contemporane, încă neeliberate de comportamentele

¹ Cristopher Dawson, *Le Moyen Âge et les Origines de l'Europe (The Manking of Europe. An Introduction of the History of European Unity)*, Paris, 1960.

² R. von Krafft-Ebing, *Médecine Légale des Aliénés*, Toulouse, 1960; Athanase Negoită, *Gândirea Asiro-Babiloniană în texte*, București, 1975; idem, *Gândirea Hittită în Texte*, București, 1986.

străvechi ale omenirii.

Am încercat doar să punctez câteva stadii din evoluția morală și juridică a comportamentului social-moral și religios până la stadiul cristalizării civilizației creștine. Pe acest lung drum din istoria omenirii, paranoia social-politică s-a făcut prezentă din timp în timp, prin greșite interpretări de cauză sau în numele unei idei hotărâte de a „ferici” lumea cu forța.

*

După primul, dar mai ales după cel de-al doilea război mondial, datorită dezvoltării tehnicii, multă lume, multe popoare au ales repede și fără o bună judecată, drumul „civilizației industriale”. Acest lucru făcut, în cele mai multe cazuri fără discernământul necesar, adică fără să cunoască cu adevărat ființa umană, nevoile și posibilitățile sale reale, mediul din care trăiește de când există, au existat multe și grele greșeli, dăunătoare sănătății lui și distrugerea mediului înconjurător. Din lipsă de discernământ, din ignoranță și dispreț pentru semenii noștri, s-a umblat prea mult la legile naturii, pe care nu știm cum să le mai dirijăm spre bine. Progresul tehnic a mers foarte repede, depășind cu mult cunoștințele noastre despre om, depășind cu mult cercetările care privesc funcțiunile conștiinței în raport direct cu materia din care este constituit omul și cu care formează un întreg, imposibil de separat, decât de Dumnezeu.

Științele care au ca obiect de studiu materia și captarea unor elemente din natură pentru a le folosi (de ex. electricitatea) sunt mult mai avansate față de științele medicale, biologice, de genetică, istorico-arheologice, psihologice, sociologice, de etică, religie și rugăciune; toate acestea pot contribui real la cunoașterea ființei umane, ale cărei funcții principale sunt relațiile dintre conștiință și materie; dintre conștiință și mediul înconjurător: social și material. Cercetările de specialitate nu sunt încă la un nivel de cunoaștere a acestor procese interne, pentru a putea interveni la îmbunătățirea, la refacerea în bine a ființei umane³.

Descoperirile moderne care l-au ajutat efectiv pe om să-și ușureze munca, deci modul de a trăi (metode în agricultură, grădinărit, pomicultură, folosind îngrășăminte chimice; căile de transport, de la mersul pe jos la avion; comunicațiile, de la urechea pusă la pământ, la satelit; informațiile de la răboi, scris, tipar, la computer, cinematograf, televizor; energia nucleară cu atâte multe aplicații) toate acestea au însemnat un imens progres pentru dezvoltarea omenirii. Folosite însă, fără simțul social-moral-religios, se întorc împotriva noastră. Cu aceleași bune mijloace s-a ajuns și la distrugerea calităților religios-morale și sociale ale omului; au dus și la distrugerea mediului înconjurător – natura și animalele. Lumea contemporană este umbră de manifestări și fapte anormale – anticreștine și antisociale, toate rezultat al unei lipse îndelungate de educație morală și religioasă, o educație în slujba societății, absolut necesară oricărui cetățean care trăiește într-o lume civilizată, care trăiește într-o lume creștină. Cinematograful, radioul, televizorul pot fi foarte bune, folositoare educației, dar cu condiția ca acele programe să

³ Alexis Carrel, **L'Homme cet inconnu**, Paris, 1935.

nu fie dăunătoare, să nu te determine să nu cunoști adevărul, să nu ai termeni de comparație ca să poți face o judecată de valoare, o judecată obiectivă. **Educația bună se face prin școală și biserică**, prin învățătură vie transmisă de profesor și preot, discutabilă și discutată obiectiv.

Manifestări și comportamente care pot fi situate la nivelul social-moral al epocilor preistorice sunt admise și tolerate în societate, școli, pe stradă și chiar în biserică. Cei cu o pregătire modestă, fără o educație social-morală și religioasă, fără a avea posibilitatea unei comparații cu un alt mod de gândire și de viață – fie din cauza vârstei prea tânără; fie a necunoașterii directe a faptelor; a lipsei de interes; a dezinformării, uneori făcută conștient în mediul social în care trăim, dacă și-a asigurat necesarul, dacă se poate chiar peste necesar, este mulțumit și nu-l mai interesează în dauna cui a acumulat. Lipsa simțului religios, moral și social, datorită lipsei de educație, lipsei de învățătură, îl absolvă de orice gândire corectă. Cam aceasta ar fi schița-portret a omului actual, fără simțul răspunderii, produs parțial al unor tehnici moderne și ideologii recente, greșit gândite și greșit aplicate. Mediul social actual ignoră total simț moral. S-ar putea spune chiar, că este suprimat prin lege, deoarece sunt infracțiuni care nu se pot încadra juridic, iar infractorul rămâne liber în societate, acționând în continuare. În plus, mai „ajută” și programele cinematografelor și televizorului cu acțiuni și eroi antisociale, fără o conduită morală, care sunt admirați și foarte mult imitați. Într-un astfel de mediu, sentimentul moral-religios nu se poate dezvolta.

Omul este adaptabil mediului social în care trăiește, bun sau greșit: se integrează sau îl respinge. În ambele cazuri tânărul trebuie ajutat pentru a merge sau pentru a continua să meargă pe drumul cel drept. Perioadele grele din mediul unde te afli se pot depăși prin educație și muncă. Cu ajutorul bisericii și al școlii pentru a nu cădea pradă unor comportări rele, pentru a nu cădea pradă disperării, drogurilor, alcoolului, fumatului și altor „modalități și ocupații” greșite.

*

Să crezi că există suferințe mai mari ca ale tale; să ai putere morală de a munci și a ajuta pe alții aflați în situații mai grele; să speri și să crezi în mai bine, să crezi că sfârșitul aparține lui Dumnezeu, care nu poate fi decât Bun. De aceea speranța este considerată de biserică o virtute.

Toate acestea se pot obține și recâștiga prin educație moral-religioasă în cadrul unui învățământ complet.

Pentru dezvoltarea unei generații sănătoase propunem refacerea școlilor confesionale care aveau paraclis, preot și maici. Slujbă în fiecare Duminică. Odată pe săptămână era o oră de educație morală – fără catalog, fără notă. Se putea discuta liber între profesor-preot și elev. Pentru noi ar însemna refacerea școlilor ortodoxe cu internat și externat; acestea funcționau sub patronajul Societății Ortodoxe al Femeilor Române. Școlile au fost fundații din averea doamnei Zoe Romniceanu; Președintă în anii dintre cele două războaie a fost doamna Alexandrina Gr. Cantacuzino. În școală erau primite și eleve de la alte confesiuni; trebuiau să respecte programul de învățătură, iar nota la religie puteau să o aducă de la preotul lor.

Obligativitatea de a se purta uniformă, elevii trebuie deosebiți de rest, pentru a putea fi respectați. Cu ținuta actuală nu pot nici deosebiți de rest și nici respectați.

Să li se explice de către un medic sau profesor rezultatele nocive ale fumatului, drogurilor etc. prin lecții, conferințe ilustrate, pentru a opri aceste practici care vor avea ca rezultat inevitabil, generații de oameni bolnavi și incapabili de o activitate sănătoasă, folositoare lor și societății.